

Socialismen och arbetets värde

Eva Björklund

Arbetet måste uppvärderas. Decentralisering, individuellt ansvar och deltagande ska främjas. Så lät det när Kubas stora veckotidning Bohemia samlade 9 framstående samhällsforskare till diskussion om de pågående förändringarna. Filosofi, pedagogik, antropologi, ungdomsstudier, psykologi, sociologi, juridik, arbetslivsstudier, riksrevision var företrädare när de 9 diskuterade orsakerna till att arbetets ställning försvagats och hur den ska kunna återupprättas. Jag återger i sammandrag de synpunkter som kom fram.

Ägarskap till produktionsmedel

När revolutionen segrade var behoven av sjukvård, utbildning och social trygghet så stora och brådskande att de bara kunde tillgodose genom snabba statliga åtgärder. De drevs på av ett omfattande folkligt engagemang och deltagande i kampen för att skapa sitt eget öde. Men statlig monopolisering av produktionsmedlen, med syfte att jämlikt kunna fördela dessa nödvändigheter, öppnade också för en beskyddarstat och byråkrati.

Med tiden ledde det till att den statligt tillhandahållna sociala välfärden förlorade sin koppling till den produktiva basen. Tanken var att det skulle fungera om alla arbetade hårt. Men redan innan sovjetblockets sammanbrott inträdde problem med sjunkande arbetsmoral. Fidel Castro tog upp detta 1985 och en process för att återkoppla arbete och välfärd. Den deltagande demokratin i samhälle och arbete stärktes, ägarskapet i arbetets och samhällets organisering skulle konkretiseras.

Ekonomisk kris och ojämlikhet

När sovjetblocket försvann och därmed i stort sett all Kubas internationella handel uppstod en katastrofal ekonomisk kris, och behovet av att skydda folk från hunger och sjukdom blev återigen allt överskuggande. Men många åtgärder för att främja folkliga, lokala, gemensamma och individuella initiativ motverkades av andra som vidgade och snedvred förhållandet mellan arbete och inkomst och ledde till växande ojämlikhet. Det gällde kanske särskilt turismen, vars expansion samtidigt säkrade landets materiella överlevnad.

Egenföretagande blev mycket vanligare och kunde bli mycket lönsamt. Samtidigt upphörde så gott som all investering och utveckling i de statliga företagen i vissa branscher. Den offentliga sektorn vidmakthölls men utan budgettillskott samtidigt som antalet anställda ökade, ingen skulle gå utan jobb.

Dock har Kuba uppnått samhälleligt ägande av

produktionsmedlen. Det är ett historiskt framsteg som inte får förfelas. Och att samhället alls under krisen kunde upprätthålla den enastående höga nivån på hälsovård, utbildning, forskning med mera beror på den mycket höga arbetsmoral och solidaritet som fortfarande präglar stora sektorer.

Moraliska och materiella drivkrafter

Utmaningen nu är att komma ifrån den statscentrerade förvaltningsmodellen och öppna för olika möjligheter och former för samhälleligt ägande som kan frigöra produktivkrafterna: egenföretagande, kooperativ, bruksrätt till samhällelig egendom, allt tillsammans.

Principen om studier och arbete hade också förläckats. Det går inte att skapa en medvetenhet om arbetets värde i teorin, det är en socialiseringsprocess som inte kan läras ut i klassrummet. Och i familjerna frestade kampen för det dagliga brödet många gånger till fiffel som undergrävde moralen och synen på arbetet som källa till materiellt välstånd.

Moralisk eller materiell uppmuntran, medvetenhet eller pengar har ofta debatterats som ett motsatspar. Det är odialektiskt. De båda måste förenas. Det vore farligt att tro att det går att främja och återskapa arbetets värde enbart med ekonomiska mekanismer. Arbetarkollektivets egenkontroll måste återupprättas med demokrati och delaktighet i vardagslivet. Utbildningen måste vara en kultur där arbetets värld är en del av skolans och livets.

Socialism utmärks av mycket mer demokrati än andra system. När vi nu uppdaterar vår socialistiska modell måste vi lägga mycket större vikt vid deltagandet på alla nivåer. Alla måste vara subjekt i revolutionen, deltagare i förändringarna för att kunna försvara dem.

Nya jobb tar längre tid än planerat

Den omplacering eller friställning av 500 000 statligt anställda som lanserades i höstas går långsammare än planerat. Det konstaterade Raul Castro vid ett regeringsammansamträde i början på mars. Processen kom igång sent och de arbetsplatsgrupper som skulle förbereda beslut om vilka som skulle beröras var dåligt förberedda. Det har inte heller gått så fort att skapa de organisatoriska och administrativa förutsättningarna för att allt ska gå rätt till och kunna fungera. EB

Fler egenföretagare

I januari hade över 113 000 fler kubaner startat eget i enlighet med den nya lagstiftning som i oktober 2010 öppnade 178 nya verksamheter för egenföretagande. Drygt 32 procent av ansökningarna om näringstillstånd har gällt Havanna och sedan Camagüey och Matanzas med 8 procent var.

De flesta tillhör dock inte de som skulle bort från statlig anställning utan hela 68 procent har "inte arbetat". Det antyder många egenfixare i den så kallade informella sektorn som insett behovet av att legalisera sin verksamhet.

Omkring 20 procent av ansökningarna har gällt "framställning och servering av mat", allt från hemkörning till restauranger. 15 procent har ansökt om tillstånd att anställa. Person- och varutransport uppgick till 6 procent. Några procent var avsåg byggnadsarbete, rumsuthyrning, snickeri, manikyr etc. EB/ Källa EFE 2011-03-04